

Młoszowa, dnia 15 listopada 2020 r.

Prof. dr hab. Ewa Bujwid-Kurek

Katedra Współczesnych Transformacji Politycznych

Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Jarosława Indyka pt. "Rakietowe pociski balistyczne jako element polityki bezpieczeństwa na przykładzie wybranych państw po 1989 roku", Kraków 2020, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Romana Kochnowskiego na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.

Przekazana mi do recenzji rozprawa doktorska dotyczy interesującej, ważnej i jak dotąd, wystarczająco nie zbadanej problematyki w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, którą Doktorant reprezentuje. Otóż Pan mgr Jarosław Indyk za swój główny cel badawczy obrał sobie określenie roli rakietowych pocisków balistycznych dla polityki bezpieczeństwa poszczególnych państw, próbując także ustalić ich znaczenie polityczne i wpływ na regionalną równowagę sił i oddziaływanie na panujący ład międzynarodowy. I choć problematyka ta jest nietypowa jak dla dyscypliny nauki o polityce i administracji, może bowiem sprawiać wrażenie o wiele bardziej wpisującej się w pokrewną jej dyscyplinę nauki o bezpieczeństwie czy nauki o obronności [w klasyfikacji OECD) nauki polityczne (w zakresie nauk o bezpieczeństwie)] to jednak pytanie badawcze, które jest eksplikowane w zupełności przekonuje o celowości zajmowania się tymi kwestiami w dyscyplinie, którą Doktorant reprezentuje. O tym, że warto było zająć się tym zagadnieniem przekonuje nadto fakt, że tematyka ta często jest pomijana w dyskursach poświęconych bezpieczeństwu międzynarodowemu. Temu tematowi poświęcona została też niewielka tylko ilość publikacji zawierająca *stricte* poruszaną tu problematykę. Warto też zwrócić uwagę, że kwestie ta pominięta jest też w prawie międzynarodowym, pomimo tego, że coraz częściej rakietowe pociski balistyczne wskazuje się jako jedno z istotnych, o ile nie najistotniejszych zagrożeń dla stabilizacji i bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych. Tak więc w mojej ocenie, temat badawczy zaproponowany przez Pana mgra Jarosława Indyka w pełni zasługuje na uwagę i jest cennym dopełnieniem bogatego *spectrum* zagadnień podejmowanych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Ta ciekawa problematyka omówiona została przez Doktoranta w rozprawie składającej się ze wstępu, pięciu rozdziałów ułożonych względem siebie w porządku logicznym, zakończenia, bibliografii oraz wykazu skrótów.

We **wstępie** odnajdujemy uzasadnienie podjęcia tematu, cel badawczy, hipotezy, opisana została struktura rozprawy, wskazano na literaturę dotyczącą wybranego tematu oraz metody badawcze, które niestety ograniczono tylko do ich wymienienia. W tym miejscu upomniałabym się o rzetelne uzasadnienie ich zastosowania. Ważne też zauważenia jest, że w pracach naukowych znajomość instrumentarium naukowego (warsztatu naukowego) jest bardzo istotna, tymczasem metody badawcze zostały tu potraktowane zbyt lakonicznie. Na przykład zapewne interesujące byłoby uzasadnienie wykorzystanej przez Doktoranta metody behawioralnej, którą definiuje się zwykle jako analizowanie zjawisk politycznych na podstawie obserwacji zachowania jednostek ludzkich.

Pewnym mankamentem wstępu jest też brak szczegółowych pytań badawczych. Pan mgr Jarosław Indyk kończy omawianie rozdziałów na rozdziale trzecim i zaraz po tym pisze: „Ostatni rozdział dysertacji będzie swego rodzaju podsumowaniem i opisem konsekwencji proliferacji raketowych pocisków balistycznych(...)”(str.7). Tymczasem jak wynika z zamieszczonego spisu treści rozprawa liczy w sumie pięć rozdziałów, rozważania wieńczy zakończenie. Nadto Doktorant pisze o jakiejś tajemniczej „Ostatniej części pracy”(str. 7), a przecież rozprawa podzielona jest nie na „części” tylko na rozdziały. Warto też było we wstępie zwrócić uwagę na treści pomieszczone w zakończeniu.

Rozdział pierwszy zatytułowany „Raketowe pociski balistyczne – ujęcie teoretyczne”

(ss. 8-60) zawiera rozważania na temat teoretycznych aspektów bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych, odnajdujemy tu definicję i istotę rakiet balistycznych. Doktorant omawia też podstawowe pojęcia charakterystyczne dla wybranej problematyki, wskazuje na cechy charakterystyczne dla raketowych pocisków balistycznych. Uwzględnia nadto metody zwalczania zagrożenia koncentrując się głównie na obronie przeciwrakietowej. Niestety niezbyt „ostro” zdefiniowano kategorie, którymi Doktorant się posługuje: „pociski balistyczne”, „raketowe pociski balistyczne”, „rakiety balistyczne”. Pojawia się pytanie czy są to synonimy? W celu rozwiania wszelkich pojawiających się wątpliwości z tym związanych oczekiwałabym „ostrego” wyjaśnienia stosowanego nazewnictwa.

Rozdział drugi poświęcony został genezie i rozwojowi raketowych pocisków balistycznych (ss. 61- 130). Doktorant zauważa wydarzenia poprzedzające okres II wojny światowej i rozwój przemysłu zbrojeniowego. Zwrócona została też uwaga na dokonania *Wernhera von Brauna*, któremu przypisuje się przełomowe dokonania zarówno w dziedzinie rakiet balistycznych jak też w kosmonautyce. W pełni podzielam opinię Doktoranta, że rakiety balistyczne zyskały swoją popularność dopiero w okresie powojennym (po II wojnie światowej). W mojej opinii niewątpliwą zaletą tego rozdziału jest jego ostatni podrozdział 2.4, w którym nie tylko omówiono aktualne możliwości techniczne raketowych pocisków balistycznych znajdujących się w poszczególnych arsenałach na świecie lecz także zwrócono uwagę na praktyczne sposoby wykorzystania tej broni. Znajduje się tu zatem zreczne połączenie teorii z praktyką, co uważam za szczególnie interesujące i warte docenienia.

„Polityczne funkcje pocisków balistycznych we współczesnych stosunkach międzynarodowych”(ss. 131- 155) - to problematyka **rozdziału trzeciego** rozprawy. Jak wynika z zapowiedzi tytułu, oczekiwać by można koncentrowania się na funkcjach *stricte* politycznych, ich taksacji wg „ostro” przyjętego kryterium. Tymczasem tytuł podrozdziału pierwszego 3.1 brzmi: „Brak odrębnej roli politycznej” – pojawia się pytanie czy to jest jedna z funkcji politycznych omawianej broni? Analogiczna uwaga dotyczy podrozdziałów: 3.4 „Instrument przymusu” i 3.5 „Prestiż”. Pan mgr Jarosław Indyk we wstępie pisze: „Trzeci rozdział polega w dużym stopniu na wyróżnieniu idealnych ról jakie mogą pełnić pociski balistyczne w danym państwie i ich wpływ na politykę bezpieczeństwa poszczególnych podmiotów. Pozwoliło to w dużej mierze zobrazować fakt, że w zależności od szeregu czynników będzie zmieniała się rola arsenałów raketowych w polityce bezpieczeństwa danego podmiotu. Dla jasności przekazu, niniejszy rozdział okraszony jest licznymi przykładami, które ułatwiają jasność przekazu”(str. 7). W tej wypowiedzi nie znalazłam informacji na temat „funkcji politycznych”, które przecież są w zapowiedzi tytułu tego rozdziału. *Notabene* intrygującą jest też użyta przez Doktoranta fraza „idealne role” jakie mogą pełnić pociski balistyczne – pojawia się pytanie, o jakie „idealne role” tu chodzi? Czy pociski mogą odgrywać idealne role, czy to może jakaś tajemnicza przenośnia?

W **rozdziale czwartym** Doktorant podejmuje problematykę raketowych pocisków balistycznych w politykach bezpieczeństwa wybranych państw (ss. 56- 202). Tymi wybranymi państwami są w kolejności omawiania: USA, Federacja Rosyjska, Islamska Republika Iranu, Kraje Europejskie, Izrael, Republik Indii, Islamska Republika Pakistanu i Chińska Republika Ludowa. W tym miejscu pojawia się pytanie – jakie kryterium zostało wzięte pod uwagę wg którego taka właśnie enumeracja, nigdzie nie znalazłam tego uzasadnienia. Poza tym warto zachować dyscyplinę w konsekwentnym używaniu określeń – jeśli w tytule „Wybranych państw”(str. 56) to nie „Kraje Europejskie” tak jak to jest w spisie treści(patrz: 4.4) - a „Państwa europejskie”. Nadto zauważa się występującą niekonsekwencję występującą w spisie treści: „Kraje Europejskie” natomiast w tekście zwanym „ Kraje europejskie (str. 175). W podrozdziale 4.4 zatytułowanym „Kraje europejskie” uwzględnione zostały dwa Państwa: Francja i Wielka Brytania. W celu przejrzystości wyводу sugerowałabym dokonanie podziału tego podrozdziału na: 4.4.1 Francja i 4.4.2 Wielka Brytania.

Rozdział piąty i ostatni zarazem dotyczy stanu aktualnego, prognoz i zagrożeń związanych z raketowymi pociskami balistycznymi (ss. 203 – 232). W rozdziale tym Doktorant zwraca uwagę na proliferację technologii raketowych pocisków balistycznych, na zagrożenia, na wpływ raketowych pocisków balistycznych na zmiany sytuacji geopolitycznej w stosunkach międzynarodowych. Niewątpliwą zaletą rozważań prowadzonych w tym rozdziale jest przedstawiona przez Doktoranta prognoza.

W zaledwie czterostronicowym **zakończeniu** (ss. 232- 236)znajduje się odpowiedź na kluczowe pytanie badawcze. Doktorant szczególnie wyeksponował tu rozdział czwarty jak się zdaje dla Niego najważniejszy. W tych rozważaniach zabrakło mi jednak odniesienia się do hipotez i pytań badawczych (ale by tak się mogło stać to wpięrow musiały one by być eksplikowane we wstępie), a tak się niestety nie stało (na co już wcześniej zwracałam uwagę).

Rozprawa wyposażona została w **bibliografię** (ss. 27 – 266), na którą składa się bogato cytowana literatura przedmiotu zarówno polsko jak i obcojęzyczna (w tym głównie anglojęzyczna) adekwatna do wybranego tematu badawczego. Szkoda tylko, że liczne wymieniane pozycje wykazane jako źródła nie zostały nazwane (upomnielibym się o określenie klucza, wedle którego zastosowano właśnie taką systematykę). W wykazie Encyklopedii, leksykonów, słowników zabrakło tych typowych dla dyscypliny nauki o polityce i administracji, którą Doktorant reprezentuje i w dyscyplinie której rozprawa powstała. Miejsce tego zajmuje natomiast „Encyklopedia Astronautica” (str. 250), co może sprawiać mylne wrażenie, że rozprawa powstaje w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych w dyscyplinie astronomia, a przecież tak nie jest. W tym miejscu zachęcałabym do kwerendy literatury leksykalnej typowej dla dyscypliny nauki o polityce i administracji. W wykazie artykułów naukowych zauważalna jest niekonsekwencja polegająca na tym, że przy jednych z wymienionych artykułów pojawiają się numery stron (patrz. np. str. 256) w innych ich nie ma, a przecież w wykazie bibliografii pomijamy numery stron, te są konieczne w odnośnikach (w przypisach). Pomimo, jak zgłaszałam wcześniej, źródła nie zostały uporządkowane wg ściśle dobranego, wyrazistego kryterium to jednak należy docenić ich ilość i podkreślić, że są one traktowane jako źródła z tzw. „pierwszej ręki”, które w pracach naukowych mają szczególne znaczenie, gdyż to znaczy, że korzystający z nich posiada umiejętność ich właściwego wykorzystania i zastosowania w dowiedzeniu wyznaczonego sobie celu badawczego.

Uwagi szczegółowe i sugestie:

- w spisie treści zapomniano o numerach stron, na których znajdują się poszczególne rozdziały i podrozdziały;
- w mojej opinii tytuł rozdziału trzeciego powinien brzmieć: Funkcje polityczne rakietowych pocisków balistycznych we współczesnych stosunkach międzynarodowych – w tytule pominięto „rakietowe”;
- na str.6 zauważa się brak kompatybilności między przytoczoną pozycją w tekście a przypisem. W tekście jest: Tadeusz Burakowski i Aleksander Sali „Rakiety i pociski kierowane z 1960 roku” , natomiast w przypisie T. Burakowski, A. Sala, „Rakiety. Boroń XX wieku”, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1968 rok. Pojawia się pytanie, czy jest to ta sama pozycja, czy dwie różne tej samej pary autorów?;
- na str. 21 pierwszy akapit, w którym znajduje się wymienienie warunków skutecznego odstraszania, powinien być zaopatrzony w odnośnik, gdyż najprawdopodobniej ich taksacja pochodzi z określonego źródła;
- na str.27/przypis 45 itp. Doktorant definiuje: „Obrona”, co czyni za Słownikiem Języka Polskiego PWN. Sądzę, że można by nadto sięgnąć po wyjaśnienie sięgając do literatury leksykalnej właściwej dla dyscypliny, w której rozprawa powstała;
- Doktorant ma manierę rozpoczynania kolejnych rozdziałów, a nawet podrozdziałów od zapowiedzi co w ich treści się znajdzie. W mojej opinii takie informacje powinny się znaleźć we wstępie, w tym miejscu, gdzie omawiane są poszczególne rozdziały;

- nie wszystkie przypisy wyposażone są w numery stron, zabrakło ich m.in., patrz przypisy: 16/str.11, 21/str.13, 24 i 25/str.15, 2/str.16, 32/str.19, 36/str.20, 8/str.46, 126/str.64,133/str.67, 309 i 312/str.124, 350/str.147, 387/str.168, 536/str.230;

- zabrakło konsekwencji w zapisie przypisów, w jednych miejscach Doktorant stosuje „... op. cit.”, w innych tylko „op. cit.”. Niekiedy zdarzają się też niepotrzebne powtórzenia np. T. Burakowski, A. Sala, Rakiety. Broń XX wieku... (w przypisie 47/str.29 to jest ta sama pozycja co w przypisie 13/str.6 - stąd też powinno być „Ibidem”. Podobna uwaga co do przypisów: nr 50/str.30, nr 55/str.32 , nr 93/str.51 itp.;

- rozprawa wzbogacona jest o materiały graficzne w postaci rysunków np. Rys. 1 Idealny tor lotu pocisku balistycznego (str. 38) – docenić należy opracowanie własne, jednak pojawia się pytanie na podstawie, czy w oparciu o jakie źródła rysunek ten powstał. Rysunek 2/str.41 Możliwe tory lotu pocisku balistycznego w zależności od prędkości i Rysunek 3 str. 55 dotyczący rozmieszczenia elementów amerykańskiego systemu GMD - w jednym i drugim przypadku zbrakło nawiązania z tekstu zwartego i komentarza. Pod Rys. 3 podano źródło internetowe, które jednak nie zostało zaopatrzone wymaganą datą dostępu. Także zabrakło nawiązania i choć krótkich konkluzji do Tabeli nr 1 Klasyfikacja balistycznych pocisków raketowych str. 44. Podobnie rzecz się ma w przypadku zamieszczonej na str.66 ryciny 1 Rakieta V-2 znajdująca się w Narodowym Muzeum Lotnictwa i Przestrzeni Kosmicznej w Waszyngtonie;

- na str. 53 zapewne omyłkowo w tekście pojawia się przypis o numerze: 9899 podczas gdy cała praca liczy w sumie ich 538;

- na str.153 znajdują się przypis 354, w którym zawarto ISSN, co jest zbędną informacją;

- na str.137 początek drugiego akapitu wymaga przypisu, bowiem Doktorant powołuje się na najważniejszy dokument określający strategię bezpieczeństwa Rosji, którą jest Doktryna Wojenna Federacji Rosyjskiej z 2014 roku, w tym miejscu oczekiwać by można pełnej informacji;

- w tekście zdarzają się usterki językowo-stylistyczne (niezręczności językowe) np.: „drastyczny rozwój przemysłu”(…)(str. 6) czy też „okraszony jest przykładami”(str.7) „liberalizm jest pojęciem bardzo bogatym ideowo” (str.10). Rozprawa wymaga też korekty pod względem tzw. literówek.

- *gros* treści zwartych w rozprawie dotyczy szczegółów, w niektórych jej miejscach nawet precyzyjnie opisanych szczegółików związanych z charakterystyką raket balistycznych, co niewątpliwie zdradza zainteresowania (*hobby*) Doktoranta, o czym może świadczyć m.in. np.: zamieszczona na str. 66 Rycina 1 pochodząca z archiwum prywatnego(własnego) Pana mgra Jarosława Indyka.

Reasumując, w mojej opinii, rozprawa Pana mgra Jarosława Indyka, dotyczy nie tylko powstania i upowszechniania się raketowych pocisków balistycznych w arsenałach świata lecz także, co szczególnie warto podkreślić, zawiera w sobie istotny dla dyscypliny nauki o polityce i administracji namysł nad rolą „niezwykle skutecznego środka przenoszenia broni masowego rażenia”. Rozważania zawarte w rozprawie koncentrują się nadto nad kwestią wpływu raketowych pocisków balistycznych na prowadzoną politykę bezpieczeństwa danego podmiotu w stosunkach międzynarodowych

oraz na bezpieczeństwo regionalne i na ład międzynarodowy, co zważywszy na dyscyplinę, w której rozprawa powstała jest szczególnie istotne.

Summa summarum stwierdzam, że temat podjęty przez Pana mgra Jarosława Indyka wpisuje się w problematykę, która leży w zainteresowaniach dyscypliny nauki o polityce i administracji. Poruszane przez Doktoranta wątki znamionują dyscypliny pokrewne: nauki o bezpieczeństwie i nauki o obronności, co tylko świadczy o interdyscyplinarnej, a nawet transdyscyplinarnej specyfice dyscypliny nauki o polityce i administracji.

W mojej opinii najważniejsze wątki związane z poruszaną problematyką zostały przez Doktoranta uwzględnione. Rozprawa pod względem deskryptywnym i eksplanacyjnym jest poprawna, a wszelkie zgłoszone przeze mnie uwagi i sugestie mają skłonić do refleksji nad być może udoskonaleniem dowiedzenia naczelnej tezy badawczej czy też skłonić do ewentualnej dyskusji.

W mojej ocenie przekazana mi do recenzji rozprawa doktorska Pana mgra, Jarosława Indyka spełnia warunki stawiane tego typu rozprawom naukowym

W związku z tym wnioskuję o to, by rozprawa ta poddana została dalszym etapom ustawowo przewidzianym w przewodzie doktorskim w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce i administracji.

Prof. dr hab. Ewa Bujwid-Kurek

